

Publicēts: Latvijas Vēstnesis > 25.03.1998 79/80 (1140/1141) > Problēmas

Par Latvijas lauksaimniecību: stīprāku un modernāku

Andris Miglavs, Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūta direktors,- "Latvijas Vēstnesim"

- Jau esam runājuši par mūsu lauksaimniecības vajajām vietām Latvijas lauksaimniecības attiecībās ar Eiropas Savienību. Tās ir, pirmkārt, saimniecību, uzņēmumu vadītspēja jeb saimnieku uzņēmējspēja. Latvijā pašlaik ir liels lauku saimniecību vadītāju deficīts; otrkārt, produktu ražošanas kvalitāte, īpaši pirmprodukta, izejvielu ražošanā. Bez tam šo produktu apjomi ir mazi un mums nav ražošanas sistēmas, kas varētu garantēt viendabīga kvalitatīva produkta ražošanu lielākos apjomos; treškārt, nespēja izveidot vienotas preču (pazīstamas arī kā "brand") zīmes, kas varētu pārliecinoši pieteikt Latvijas izcelsmes produkciju starptautiskajā tirgū, liecinot par iespējami augstu un nemainīgu kvalitāti. (Sīkāk skat. "LV" 1998. gada 20.marta numurā - R.B.)

Runājot par lauksaimniecības attīstības iekšzemes aspektiem, līdztekus jāmin arī kapitāla piesaiste nozarei un lauksaimniecībā strādājošo pārstrukturizācija. Būtiskākais faktors ir kapitāls (ēkas, būves, mašīnas), respektīvi, tāda kapitāla trūkums, kas spētu nodrošināt ražīgu darbu, mazu citu resursu patēriņu (sēklas materiāls, agroķīmikālijas, lopbarība u.c.) un kvalitatīva produkta garantētu iegūšanu.

Mūsu institūtā veiktie aprēķini liecina, ka Latvijas lauksaimniecības modernizācijai vajadzīgā summa faktiski ir tik liela, ka simt miljonu latu uz vienu vai otru pusi vairs nav nekas izšķirošs. Šī nepieciešamā summa ir robežās starp 700 un 900 miljoniem latu. Nav runa par šīs naudas ieguldīšanu lauksaimniecības nozarē vienā gadā, bet kādos piecos līdz desmit gados šī summa lauksaimniecībā ir jāiegulda. Tā patiešām nav maza nauda, ja ņem vērā, ka, piemēram, lauksaimniecības produkta vērtība esošajās cenās 1996. gadā bija aptuveni 600 miljoni latu. Tātad - vesela gada lauksaimniecības produkta kopvērtība jāieliek lauksaimniecībā investīciju veidā. Pašlaik lauksaimniekiem pašiem šādas naudas nav.

- Bet vai ir izredzes šai naudai "atrasties" uz citu nozaru rēķina?

- Ja šī nauda neatradīsies, tad lauksaimniecība Latvijā ir nolemta mūžīgai nīkšanai un veģetēšanai. Jo ar šādu kapitāla iemiesošanās formu kā laukos pašlaik, lauksaimniecība nekad nebūs efektīva. To gribu teikt absolūti kategoriski - nekad.

Mēs varam žēloties un čīkstēt, ka padomjlaika lauksaimniecības sistēma ir sagrauta. Taču tik lielus resursus patērējošu ražošanu, kāda bija tajā sistēmā, mēs nekad nespēsīm piesātināt ar tik augstām cenām, kas spētu kompensēt ražošanas izmaksas. Lauksaimniecībā steidzīgi ir vajadzīga morāli jauna, resursu izlietojumu samazinoša ražošanas materiāli tehniskā bāze. Un to bez kapitāla iegūt nevar.

Nav jēgas subsīdiju līdzekļus sadalīt "uz galviņām", katrai zemnieku saimniecībai iedodot 150 latus gadā (šāds viedoklis izskan lauksaimnieku forumos). Ko ar šiem 150 latiem saimniecība iesāks?

"Mums ir jātiek savā domāšanā pāri principam "katram pa sviestmaizei" un iespēju robežās jāpalīdz tieši tiem, kas grib savu saimniecību sakārtot ar skatu nākotnē"

Saimniecības apgrozījums vidēji mērāms tūkstošos latu, bet uz katra labības hektāra, pļaujot ar vecajiem kombainiem, zemē izbirst 20 latu. Tāpat vien izbirst. Ja mēs ko darām tikai tāpēc, lai veicinātu esošās lauksaimniecības materiāli tehniskās bāzes saglabāšanu, tad patiesībā mēs nedarām neko labu. Teikšu bez aplinkiem - ja mēs nedodam papildu iespējas tiem zemniekiem, kuri ir sapratuši notiekošo un redz savas saimniecības nākotnes attīstības vīziju, mēs rīkojamies ļoti slikti.

Pašreizējā subsīdiju nolikumā tiek runāts arī par pašu resursu ieguldīšanu saimniecības attīstīšanā kā līdzfinansēšanas avotu. Uzskatu, ka valstij nav jāsniedz atbalsts pašu resursu ieguldīšanā saimniecībā. Pašu resursus, ja tādi ir, zemnieks saimniecības attīstībā ieliks tāpat. Bet kredīti augsto procentu dēļ paliks neizsniedzami, tāpēc atbalstu ārējo resursu piesaistīšanu lauksaimniecībai.

- Tas nozīmē - kredīti caur bankām? Ar lauksaimniecībai joprojām ļoti augstajiem procentiem? Subsīdiju nolikums paredz atmaksāt 30 procentus no kredīta summas. Taču - kas dos zemniekam garantijas, ka šī subsīdiju nauda patiešām būs? Ir taču bijis, ka subsīdiju līdzekļi netiek laikā ieskaitīti ZM kontā, taču komercbanku tas neinteresēs. Ko tad lai dara zemnieks?

- Arī šādam variantam, kas garantē šādas situācijas neizveidošanos, vajadzētu būt atrunātam subsīdiju nolikumā. Subsīdiju realizācijas mehānismā vajadzētu būt modelētai situācijai: ja šāds līgums par subsīdijām, piemēram, jaunu tehnoloģiju iegādei, tiek slēgts un valsts no savas puses saistības neizpilda, tad attiecīgi pret valsti jābūt iespējai vērst prasību, kas kompensē visus riska faktorus. Šīs lietas ir regulējamas un sakārtojamas. Tad, ja principiālā kopējā vienošanās lauksaimniecības nozarē ir virzīta šajā - atjaunošanas - virzienā.

Mums ir jātiek savā domāšanā pāri principam "katram pa sviestmaizei" un iespēju robežās jāpalīdz tieši tiem, kas grib savu saimniecību sakārtot ar skatu nākotnē. Ja saimnieks ir izlēmis nopirkt traktoru par 25 tūkstošiem latu, viņam tiešām tas ir vajadzīgs un viņš to nepērk tikai tādēļ, ka viņam dod subsīdijas. Neviens mani nespēs pārliecināt, ka tikai tāpat vien, aiz gara laika, tiks nopirkts šāds traktors un tajā ielikti paša zemnieka 17 tūkstoši. Traktoru pirks tas, kas grib to arī izmantot - pats, kopā ar kaimiņiem vai kā citādi. Jebkurā gadījumā resursi lauksaimniecībā būs iepilduši. Un vismaz viens jauns, labs traktors būs nācis laukos klāt. Kāds cits nopirks labu kombainu, kāds uzels modernu lopu novietni, vēl kādam būs jauna perspektīva tehnoloģija un tā tālāk. Pamazām līdzekļi lauksaimniecībā iepilūds.

Palūkosimies uz šiem sešarpus miljoniem latu, kas subsīdiju veidā paredzēti lauksaimniecības attīstībai. Ja šo naudu izlietos kā līdzfinansējumu lauksaimnieka paša līdzekļiem, tas nozīmē, ka faktiski papildus lauksaimniecībā esam ielikuši tikai šos 6,5 miljonus latu. Arī tajā gadījumā, ja šo naudu iedos kredītu veidā.

Taču, ja šie 6,5 miljoni tiks iedoti kā līdzfinansējums citu finanšu institūciju izsniegtajiem kredītiem, tad šie 6,5 miljoni piesaistīs sev vēl 20 - 25 miljonus latu. Tātad - būs panākts trīskārt lielāks ekonomiskais efekts. Lauksaimniecībā būs ieguldīta trīs reizes lielāka summa. Tādēļ es atbalstu tikai šādu variantu, ka subsīdijām pašlaik būtu jābūt tikai un vienīgi līdzfinansējumam jebkuru citu finanšu institūciju izsniegtajiem kredītiem. Šāds līdzfinansējuma grants nevis palēnina resursus, bet gan faktiski padara aizņemtos līdzekļus par bezprocentu kredītiem. Jo par projektu kopumā atmaksājamā kredītprocentu summa ir līdzvērtīga projekta vērtībai. Līdz ar to lauksaimniecība piesaista bezprocentu ārējos resursus.

- Zemnieks ņem kredītu, piemēram, ilggadīgo stādījumu projekta izpildīšanai - tas būtu uz 3 - 5 gadiem. Kas pašreizējos apstākļos garantēs, ka arī nākamā, aiznākamā un turpmāko gadu subsīdiju nolikumā būs tādi paši noteikumi kā šogad?

- Naudu viņš saņems šogad. Un iespējamā projekta summa ir 100 tūkstoši latu, kas ir ļoti liela summa.

Taču principā šis ir ļoti sāpīgs punkts - valsts programmu, projektu ilggadība. Subsīdiju nolikumam, šādai konkrētai nostājai būtu jābūt ilggadīgai un nebūtu pieļaujams nekāds politiskais populisms šo noteikumu revidēšanā vai pat atcelšanā. Ja šāda konsekventa pieeja netiks nodrošināta, būs grūti runāt par lauksaimniecības stabilu un vienmērīgu attīstību.

- Kāds būtu optimālais lauksaimniecībā nodarbināto skaits, kas spētu apmierināt Latvijas patēriņu?

- Apmēram 50 tūkstoši nākotnē varētu būt lauksaimnieciskās produkcijas ražotāji. Patiesībā skaits nav tik viegli nosakāms, jo to ietekmē dažādi blakusapstākļi. Viss atkarīgs no zemnieku ražotspējas. Taču lauksaimniecībā strādājošo skaits vairākkārtīgi samazināsies.

Pašreizējo lauksaimnieciskās produkcijas apjomu varētu nodrošināt 25 - 30 tūkstoši cilvēku. Ja izmantotu visu Latvijas lauksaimniecībā izmantojamo zemi - 2 miljonus hektāru, tad varētu runāt par 60 - 70 tūkstošiem lauksaimniecībā nodarbināto.

Taču šeit nekādā gadījumā nevar pateikt: būs tā un ne citādi. Te jāērķinās ar kapitāla pieejamību, ar alternatīvo darbavietu iespējām.

- Un - ja visi lauksaimnieciskajā ražošanā nodarbinātie mazpamazām izdomās, ka vienkāršāk un izdevīgāk ir nodarboties ar ko citu, nevis lauksaimniecisko ražošanu? Šāda tendence ir. Ko tad?

- Tad visai Latvijas sabiedrībai var rasties problēmas. Taču arī šāds apgalvojums ir nosacīts. Ja sabiedrība būs apmierināta ar to lauku ainavu, kas tad izveidosies, ja būs mierā ar ievesto pārtiku utt., tad viss kārtībā. Tādēļ - vēlreiz uzsveru - lauksaimniecība ir visas sabiedrības jautājums. Jo jebkurš politiskais lēmums ir visas sabiedrības un kādas noteiktas sabiedrības daļas savstarpējais kompromiss. Nedz viena, nedz otra puse nevar diktēt savus noteikumus. Arī otram pusei ir tiesības uz atbildes lēmumu. Un, ja politiskais lēmums akceptē lēmumu par ilglaicīgu un neatgriezenisku procesu, tad šāds process arī notiks un ar šādu rīcības rezultātu ir jāērķinās. Tādēļ jau valstī ir politiķi, kam jāizsver katra pieņemamā lēmuma iespējamās sekas.

Rūta Bierande,

"LV" lauksaimniecības redaktore